

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

σε συνεργασία με το

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΓΟΝΕΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ
ΑΝΑΓΚΕΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

ΒΑΪΑ ΠΑΛΑΣΚΑ, 720

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπων Καθηγητής

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΛΟΥΚΕΡΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ,
Ι.Π.Τ. - Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

2^ο Μέλος

ΖΩΗ ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΑΚΗ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ, Ι.Π.Τ.
- Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

3^ο Μέλος

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ ΤΑΒΟΥΛΑΡΗ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ,
Ι.Π.Τ. - Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

Αθήνα

2025

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ύπαρξη στην οικογένεια ενός παιδιού με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία, το οποίο δυσκολεύεται να εναρμονισθεί με το περιβάλλον του και να ανταποκριθεί με επάρκεια στις καθημερινές ανάγκες της προσωπικής και της κοινωνικής του ζωής, επηρεάζει καθοριστικά την ισορροπία και την ευλειτουργία της. Την ίδια στιγμή δημιουργεί σοβαρά προβλήματα -ψυχολογικά, κοινωνικά, οικονομικά, αλλά και πρακτικής φύσης- στους γονείς στην προσπάθειά τους να παράσχουν στο παιδί τους τη μέγιστη δυνατή φροντίδα και προστασία προς την κατεύθυνση της ψυχολογικής και κοινωνικής προσαρμογής του και της αύξησης των ικανοτήτων του, ώστε να ζήσει μια πιο λειτουργική και ποιοτική ζωή. Τα εν λόγω προβλήματα αυξάνονται δραματικά στην περίπτωση των «μόνων» γονέων (μονογονεϊκές οικογένειες), οι οποίοι πέραν του ότι επωμίζονται πολλαπλάσιες υποχρεώσεις ως αποκλειστικοί φροντιστές του παιδιού τους, συχνά αντιμετωπίζουν λόγω της σύνθεσης της οικογένειάς τους κοινωνικά προβλήματα, ενώ υφίστανται επαγγελματικούς και οικονομικούς περιορισμούς που όχι μόνον καταρρακώνουν τους ίδιους, αλλά και δημιουργούν ανυπέρβλητα, κάποτε, εμπόδια στην αποτελεσματική διαχείριση της αναπηρίας. Σ' αυτό το πλαίσιο, η παρούσα εργασία έχει ως βασικό της στόχο τη διερεύνηση του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει στην ανακούφιση των εν λόγω γονέων και στην υποβοήθησή τους να βρουν λύση στα προβλήματά τους η Συμβουλευτική Γονέων, ως πρόσφατα συγκροτημένος κλάδος της ψυχικής υγείας –στοχευμένος στην «επικούρηση» των ατόμων που περνούν μια δύσκολη φάση της ζωής τους ή αντιμετωπίζουν ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα, να βρουν διέξοδο στα αδιέξοδά τους μέσω της αξιοποίησης του δυναμικού που κατέχουν, των ικανοτήτων τις οποίες διαθέτουν και των ψυχικών αποθεμάτων τους. Για την υλοποίηση αυτού αξιοποιήθηκε δευτερογενής έρευνα επεξεργασμένου επιστημονικού υλικού, θεωρητικού και εμπειρικού, με σκοπό, μέσα από τη συγκέντρωση, τη συνδυαστική παρουσίαση και την αξιολόγηση δημοσιευμένων θέσεων σχετικά με το μελετώμενο θέμα, να επιτευχθεί μια σφαιρική προσέγγισή του και να συναχθούν ορισμένα συμπεράσματα, τα οποία κατατίθενται ανοιχτά σε διάλογο προς επιβεβαίωση ή αμφισβήτηση.

Λέξεις-κλειδιά: Ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, Αναπηρία, Ρόλος γονέων, Μονογονεϊκή οικογένεια, Συμβουλευτική Γονέων, Συμβουλευτική Γονέων Παιδιών με Αναπηρία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Allan, G., Hawker, Sh. & Crow, G. (2001) Family diversity and change in Britain and Western Europe. *Journal of Family Issues*, 22 (7), 819-837. <https://doi.org/10.1177/019251301022007002>
- Amato, P. (2005). The impact of family formation change on the cognitive, social, and emotional well-being of the next generation. *The Future of Children*.15(2), 75-96. <https://doi.org/10.1353/foc.2005.0012>.
- Αντωνοπούλου, Δ.Φ. (2012). Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στις κοινωνικές ανάγκες του μόνου γονέα. *Το Βήμα του Ασκληπιού*: http://www.vimaasklipiou.gr/volumes/2012/VOLUME%2003_12/VA_OP_2_11_0312.pdf.
- Αρχοντόγλου, Α. (2005). *Σχολική επίδοση και συμπεριφορά των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες στο δημοτικό σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Atkins R (2010). Self-efficacy and the promotion of health for depressed single mothers. *Mental Health in Family Medicine*, 7(3):155-168. <https://www.researchgate.net/publication/223959754>
- Babalis, T., Tsoi, K., Nikolopoulos, V., & Maniatis, P. (2014). The effect of divorce on school performance and behavior in preschool children in Greece: An empirical study of teachers' views. *Psychology*, 5(1), 20–26. <https://doi.org/10.4236/psych.2014.51005>
- Babbie, E. (2018). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα*. (πρόλογος – επιμ. Κ. Ζαφειρόπουλος, μτφρ. Ν. Βογιατζής). Αθήνα: Κριτική.
- Βαρβούνης, Μ. (1995). *Παραδοσιακή Θρησκευτική Συμπεριφορά και Θρησκευτική Λαογραφία*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Beck, A.T. (1963) Thinking and Depression: Idiosyncratic Content and Cognitive Distortions. *Archives of General Psychiatry*, 9, 324-333. <http://dx.doi.org/10.1001/archpsyc.1963.01720160014002>
- Beck, A.T. (1967). *Depression: Clinical, experimental, and theoretical aspects*. New York: Hoeber.
- Βενιέρης, Δ. (2015). *Κοινωνική Πολιτική. Έννοιες και Σχέσεις*. Αθήνα: Τόπος
- Berge A. (1992). *Le Métier de parent*. Paris: Aubier.
- Boisson, M. (2009). Σύγχρονο λεξικό της γονεϊκότητας. (μτφρ. Κ. Σαμαρτζή) Στο Ν. Παπαχριστόπουλος, & Κ. Σαμαρτζή (επ.), *Οικογένεια και νέες μορφές γονεϊκότητας*. Πάτρα: Opportuna.

- Boyce, G.C., Miller B.C., White, K.R. & Godfrey, M.K. (1994). Single Parenting in Families of Children with Disabilities. *Marriage & Family Review*, 20(3-4), 389-409. https://doi.org/10.1300/J002v20n03_05
- Bourke-Taylor, H.M., Lee, Den-Ching A., Tirlea, L., Joyce, K., Morgan, P. & Haines, T.P. (2021). Interventions to Improve the Mental Health of Mothers of Children with a Disability: Systematic Review, Meta-analysis and Description of Interventions. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 51(6), 1-17. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04826-4>.
- Brown, I., & Brown, R. I. (2003). Quality of life and disability: An approach for community practitioners. Jessica Kingley Publishers
- Γαλανοπούλου, Ι.-Ι. (2020). *Ο κοινωνικός αποκλεισμός των μονογονεϊκών οικογενειών. Διπλωματική Εργασία στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, Κοινωνικές Διακρίσεις, Μετανάστευση και Ιδιότητα του Πολίτη*. Παν. Πελοποννήσου – Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών – Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής. <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/5853>
- Γιάννακος, Π., & Μπακαράκη, Μ. (2024). Ψυχολογικές συνέπειες: Εξετάζοντας τον ρόλο της γυναίκας ως ηγέτη στη μονογονεϊκή οικογένεια στην Ελλάδα. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 21(03), 2570-2581
- Callias, M. (1994). Δουλεύοντας με γονείς παιδιών με ειδικές ανάγκες. Στο Μ. Καΐλα, Ν. Πολεμικός & Γ. Φιλίππου. *Άτομα με Ειδικές Ανάγκες* (τ. Α'). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Carlo, G., McGinley, M., Hayes, R., Batenhorst, C., & Wilkinson, J. (2007). Parenting styles or practices? Parenting, sympathy, and prosocial behaviors among adolescents. *The Journal of Genetic Psychology*, 168(2), 147-176. <https://doi.org/10.3200/GNTP.168.2.147-176>
- Γαλάνης, Γ.Ν. (επ.) (1995). *Οικογένεια με έναν γονέα. Μία πραγματικότητα της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Gallagher, S., & Whiteley, J. (2012). The association between stress and physical health in parents caring for children with intellectual disabilities is moderated by children's challenging behaviours. *Journal of Health Psychology*, 18(9), 1220-1231. <https://doi.org/10.1177/1359105312454031>
- Γαστουνιώτου Ε., & Λάκκα Ε. (2017). Συμβουλευτική, δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης, ειδική αγωγή. Στο Ι. Παπαδάτος, Σ. Πολυχρονοπούλου & Α. Μπαστέα (επ.), *Πρακτικά 6^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης* (ΕΚΠΑ, Αθήνα, 24-26 Ιουνίου 2016), 202–225. <https://doi.org/10.12681/edusc.949>
- Γενική Γραμματεία Ισότητας των δύο Φύλων, (2007). *Μονογονεϊκή οικογένεια. Για κάθε γονέα που είναι μοναδικός*. Υπουργείο Εσωτερικών. Γενική Γραμματεία Ισότητας. Αθήνα.
- Γεώργας, Δ. (1990). Οικογενειακές αξίες στη σύγχρονη εποχή. Στο Α. Καλαντζή-Αζίζι & Ν. Παρίσης (επ.) *Οικογένεια: Ψυχοκοινωνικές– Ψυχοθεραπευτικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Γεωργίου, Σ. (2005). *Ψυχολογία των Οικογενειακών Συστημάτων*. Αθήνα: Ατροπός.
- Cain, D.J. (2001). *Defining Characteristics, history and evolution of Humanistic Psychology*. Washington, DC: Psychological Association.
- Γιοβαζολιάς, Α. & Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (επ.) (2014). *Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Πεδίο.
- Γιωσαφάτ, Μ. (1987). Ο κύκλος ζωής της οικογένειας και η ανάπτυξη του παιδιού. Στο Γ. Τσιάντης και Σ. Μανωλόπουλος (επιμ.), *Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής: Ανάπτυξης*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Γιώτσα, Α. (2014). Η Εφαρμογή της Συστημικής Θεωρίας στο χώρο του σχολείου (σελ. 431- 442). Στο Ε. Κατσαρού, Μ. Λιακοπούλου (επιμ.) *Θέματα Διδασκαλίας και Αγωγής στο Πολυπολιτισμικό Σχολείο*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Cliquet, R. (2003) Major trends affecting families in the new millennium: Western Europe and North America. *In United Nations, Major Trends Affecting Families: A Background Document*. United Nations, 1-26. <http://hdl.handle.net/1854/LU-321805>
- Coleman, P & Karraker, C. (1996). "Self-Efficacy and Parenting Quality: Findings and Future Applications". *Developmental Review*, 18 (1), 47-85. <https://doi.org/10.1006/drev.1997.0448>
- Dale, N. (2000). *Τρόποι Συνεργασίας με Οικογένειες Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες*. (μτφρ. Μ. Αποστολή). Αθήνα: Έλλην
- Δημητρόπουλος Ε.Γ. (1993). *Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία. Η Θεωρία της, η Πράξη της, οι Εφαρμογές της*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Δημητρόπουλος Ε.Γ. (2005). *Συμβουλευτική – Προσανατολισμός, Τόμος Α΄, Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία*. (γ' έκδ.) Αθήνα: Γρηγόρης.
- Djar, W., Mustikasiwi, A., Hermawati, O., Irawan, D. & Santosa, E. (2021). The Resilience of Single Mothers with Special Needs Children in Supporting Their Education and Fulfilling Their Needs During The COVID-19 Pandemic. *IJDS Indonesian Journal of Disability Studies* 8(2):425-441 <https://doi.org/10.21776/ub.ijds.2021.008.02.10>
- ΕΚΚΕ (1999). *Σύγχρονη Οικογένεια. Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις*. Ειδικό τεύχος, 98 99, Α΄ - Β΄. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Ellis, A. (1977). Rational-emotive therapy: Research data that supports the clinical and personality hypotheses of RET and other modes of cognitive-behavior therapy. *The Counseling Psychologist*, 7(1), 2-42. <https://doi.org/10.1177/001100007700700102>
- Esping-Andersen, G. (2006). *Γιατί χρειαζόμαστε ένα νέο Κοινωνικό Κράτος* (πρόλογος, Θ. Σακελλαρόπουλος, επ. – μτφρ. Χ. Οικονόμου). Αθήνα: Διόνικος.
- Ευθυμίου, Κ., Μαυροϊδή, Αθ., Παυλάτου, Ε. & Καλαντζή -Αζίζι, Α. (2006). *Πρώτες Βοήθειες Ψυχικής Υγείας. Ένας οδηγός για τις ψυχικές διαταραχές και την αντιμετώπισή τους*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ευθυμίου, Κ. – Κουλούβαρη, Σ. Μ. (επ.) (2014). *Τεχνικές της γνωσιακής συμπεριφοριστικής θεραπείας*. (τ. α΄,) Αθήνα: Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς (ΙΕΘΣ).

- Evangelista, L.D., Leynes, L.M., & Manalo, W.-A.J. (2022). Lived Experiences of Single Fathers of Children with Special Needs during the Health Crisis. *Southeast Asia Psychology Journal*, 10(1), 17 – 25. <https://doi.org/10.51200/sapj.v10i1.4917>
- Ζαφειροπούλου, Μ., Ρούσση, Χ., & Γεωργίου, Ε. (2012) (αδημοσίευτο υλικό). *Το γονεϊκό άγχος και η αντιμετώπισή του*. Βόλος: Εργαστήριο Εξελικτικής Ψυχολογίας και Ψυχοπαθολογίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Ζαφειροπούλου, Μ., Χαρίλα, Ντ., & Αβαγιανού, Π. (2012α). *Γνωσιακή-Συμπεριφοριστική Θεραπεία Οικογένειας: Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Πεδίο.
- Ζερβάνος, Κ. (2009). *Τα Οικογενειακά Συστήματα. Εισαγωγή στη θεωρία Bowen*. Αθήνα: Αίολος.
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011). Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους : μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης - Αθήνα: Πεδίο
- Giddens, A. (2002). *Ο κόσμος των ραγδαίων αλλαγών. Πώς επιδρά η παγκοσμιοποίηση στη ζωή μας*. (πρόλογος, Γ.Α. Παπανδρέου - Ν. Χριστοδουλάκης, επιμ. - μτφρ. Κ.Δ. Γεώργας). Αθήνα: Μεταίχμιο
- Giddens, A. (2006). *Sociology* (5th Revised edition). Cambridge: Polity Press.
- Grigorenko, L. (2006). Learning Disabilities in Juvenile Offenders. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*. 15(2), 353-371. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2005.11.001>.
- Haggerty, J. (2016). Psychodynamic therapy. *Psych Central*. <https://psychcentral.com/lib/psychodynamic-therapy/>
- Hammill, D.D. (1990). A brief history of learning disabilities. In P. Myers & D.D. Hammill (eds) *Learning disabilities: Basic concepts, assessment practices and instructional strategies*, Austin, TX: Pro-Ed.
- Hansson, L. (2011). Towards a Definition of the Family? In Farrer, L. & Lay, W. (eds), *Spotlights on Contemporary Family Life*. FamilyPlatform. Families in Europe Volume 2, 11-20.
- Hornby, G. (1994). *Counselling in child disability: Skills for working with parents*. London: Chapman.
- Jennissen, S., Huber, J., Ehrenthal, J. C., Schauenburg, H., & Dinger, U. (2018). Association between insight and outcome of psychotherapy: Systematic review and meta-analysis. *American Journal of Psychiatry*, 175(10), 961-969. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2018.17080847>
- Jones, T. & Prinz, R. (2005). "Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review". *Clinical Psychology Review*, 25 (3), 341–363. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2004.12.004>.

- Juffer, J. (2006). *Single mother. The emergence of the domestic intellectual*. New York University Press.
- Kagan, S. L., & Neuman, M. J. (2000). Early care and education: Current issues and future strategies. In J.P. Shonkoff & S.J. Meisels (Eds.), *Handbook of early childhood intervention* (2nd ed.), 339–360. Cambridge MA: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511529320.018>
- Kalalo. R. T. (2024). The Role and Function of Single Parents in Special Needs Children to Combat Loneliness. *Jurnal Psikiatri Surabaya*, vol. 13(S11), 119-124. <https://doi.org/10.20473/jps.v13.isi1.62669>
- Καραβασίλη, Ε. (2023). Το σύμπτωμα ως πυρήνας δόμησης της οικογένειας. <https://www.psychology.gr/systimiki-psychotherapeia/4013>
- Καραμεσίνη, Μ. & Συμεωνάκη, Μ. (2019). Συμφιλίωση εργασίας και οικογένειας στην Ελλάδα: Γένεση, εξέλιξη και αποτίμηση μιας πολιτικής. Αθήνα: Νήσος.
- Khalifa, B.M.S., Khalil, M.F. & Hatem, A. (2017). Collaboration with Families of Children with Disabilities in Qatar: A Parent's Perspective. *Journal of Child and Adolescent Behaviour*, 5(4). <https://doi.org/10.4172/2375-4494.1000351>
- Κικίλιας, Η., Παπαλιού, Ο. & Φαγαδάκη, Ε. (2008). Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ελλάδα. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Kimberlin, S. E. (2009). Political Science Theory and Disability. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 19(1), 26–43. <https://doi.org/10.1080/10911350802619870>
- Kirk, S. A. (1962). *Educating exceptional children*. Boston: Houghton Mifflin.
- Κιρκιγιάννη, Φ. (2016). Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών και κοινωνικός αποκλεισμός: Συγκριτική μελέτη σε μαθητές δημοτικού σχολείου που προέρχονται από μονογονεϊκές και πυρηνικές οικογένειες. Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα: ΕΚΠΑ, Σχολή Επιστημών της Αγωγής – ΠΤΔΕ.
- Κλεφτάρας, Γ. (2009). Πολιτισμική και Πολυπολιτισμική Συμβουλευτική. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κογκίδου, Δ. (1995). Μονογονεϊκές Οικογένειες, Πραγματικότητα-Προοπτικές- Κοινωνική Πολιτική. Αθήνα: Νέα Σύνορα-Λιβάνη.
- Κογκίδου, Δ. (2007). Ένα ταξίδι στις οικογένειες. *Μεγαλώνω το Παιδί μου*, 2, 80-83.
- Κοντοπούλου, Μ. (2001). Συμβουλευτική Γονέων στα πλαίσια της Πρώιμης Παρέμβασης. Στο Μ. Τζουριάδου (επ.). *Πρώιμη Παρέμβαση: Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.

- Κοντοπούλου, Μ. (2007). *Παιδί και ψυχοκοινωνικές δυσκολίες. Μια ψυχοδυναμική οπτική*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κοσμίδου-Hardy, Χ. & Γαλανουδάκη-Ράπτη, Α. (1996). *Συμβουλευτική, θεωρία και πρακτική*. Αθήνα: Ασημάκης.
- Κοσμόπουλος, Α.Β. & Μουλαδούδης, Α. (2003). *Ο Carl Rogers και η προσωποκεντρική του θεωρία για την ψυχοθεραπεία και την εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κουρκούτας, Η. (2010). Ψυχοπαιδαγωγικές παρεμβάσεις σε οικογένειες παιδιών με ιδιαίτερες δυσκολίες. Θεωρητικά ζητήματα και πρακτικές κατευθύνσεις. Στο Κουρκούτας & R. Caldin, *Οικογένειες Παιδιών με Ιδιαίτερες Δυσκολίες και σχολική ένταξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Langlois, J., & Fortin, D. (1994). Single-parent families, poverty, and mental health: A literature review. *Social Work in Health Care*, 19 (3-4), 89-103.
- Lavian, R.H., Kimhi, Y. & Shmuelovich, T. (2024). Single mother parenting of children with autism spectrum disorder: A qualitative photo-narrative study. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 24(2), 324-337. <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12634>
- Levine K.A. (2009). Against All Odds: Resilience in Single Mothers of Children with Disabilities. *Social Work in Health Care*, 48, 402–419. <https://doi.org/10.1080/00981380802605781>
- Λογαράς, Δ. (2022). *Εγχειρίδιο για την ενδυνάμωση των οικογενειών παιδιών με αναπηρία*. Αθήνα: ΙΝ-ΕΣΑμεΑ.
- Lustig, D. C. (2002). Family coping in families with a child with a disability. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 37(1), 14-22. <https://www.jstor.org/stable/23879579>
- McLeod J. (2005). *Εισαγωγή στη Συμβουλευτική* (μτφρ. Δ. Καραθάνου). Αθήνα: Μεταίχμιο
- Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (2011). «Η Συμβουλευτική Ψυχολογία σήμερα». *Hellenic Journal of Psychology*. V.8, pp. 266-288.
- Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (2012). *Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Πεδίο.
- Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (2011). Η Συμβουλευτική Ψυχολογία σήμερα. *Hellenic Journal of Psychology*, 8, 266-288. https://pseve.gr/wp-content/uploads/2018/03/Volume08_Issue3_Malikiosi-Loizou.pdf
- Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (2017). *Συμβουλευτική Ψυχολογία*. (γ' έκδ.) Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (2015). Η συμβουλευτική στην Ελλάδα. https://www.academia.edu/15642858/Counseling_in_Greece

- Μαράτου-Αλιπράντη Λ. (1998). Μονογονεϊκές οικογένειες: σύγχρονες τάσεις και διλήμματα πολιτικής: συγκριτική επισκόπηση ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 95, 185–208. <https://doi.org/10.12681/grsr.726>
- Μαράτου-Αλιπραντή, Λ. (2002). *Διακρατικός οδηγός για τη μονογονεϊκότητα*. Αθήνα: Κέντρο Έρευνας για Θέματα Ισότητας.
- Μαράτου-Αλιπράντη, Λ. (2005). Μορφές οικογένειας και οικονομική ανέχεια: μια πρώτη προσέγγιση. Πρακτικά Συνεδρίου ΕΚΚΕ, *Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, 243-249. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Mather, M. (2010). *U.S. children in single-mother families*. (Data Brief). Population Reference Bureau (PRB). <https://www.prb.org/resources/u-s-children-in-single-mother-families/>
- Μάτσα, Κ. (2009). Η οικογένεια στη δίνη της παγκοσμιοποίησης. Μορφές εμφάνισης της κρίσης της. Η οικογένεια του τοξικομανούς. Στο Ν. Παπαχριστόπουλος & Κ. Σαμαρτζή (επ.). *Οικογένεια και νέες μορφές γονεϊκότητας*. Πάτρα: Ορportuna, 173-192.
- Ματσαγγάνης, Μ. (2011). *Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς: οικονομική κρίση, δημοσιονομική λιτότητα και κοινωνική προστασία*. Αθήνα: Κριτική
- Miller, R. L. (1996). Family practice with single-parent families. *Encyclopedia of Human Relationships*. Sage Publications
- Mishna, F. (2003). Learning Disabilities and Bullying Double Jeopardy. *Journal of Learning Disabilities* 36(4), 336-47. <https://doi.org/10.1177/00222194030360040501>
- Monare, N. 2015. *Exploring the perceived challenges of single mothers with children diagnosed with autism disorder in the junior phase at Vera School*. (Master Thesis). University of Cape Town. <http://hdl.handle.net/11427/20072>
- Μουσούρου, Λ.Μ. (2005). *Οικογένεια και Οικογενειακή Πολιτική*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μουσούρου, Λ.Μ. (2006). *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μουσούρου, Λ. & Στρατηγάκη, Μ. (2004). *Ζητήματα κοινωνικής πολιτικής*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μουγιού, V. (2019). Η ενίσχυση της ανθεκτικότητας μονογονεϊκών οικογενειών με παιδί με αναπηρία μέσα από συμβουλευτικές παρεμβάσεις. Α δημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή, ΕΚΠΑ – Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας
- Μπαμπάλης, Θ. (2011). *Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών. Βοηθώντας στη σχολική προσαρμογή τους*. Αθήνα: Διάδραση.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (β' έκδ.). Κέντρο Λεξικολογίας, ΕΠΕ.

- Μπότσας, Γ. & Παντελιάδου, Σ. (2007). «Μαθησιακές Δυσκολίες Βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά». Βόλος: Γράφημα
- Μπουγιούκος, Γ. (2008). Διαστάσεις της φτώχειας στην παιδική ηλικία. Στο Δ. Δασκαλάκης (επ.), *Φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός και παιδική ηλικία*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Μπρούζος, Ανδ. (2009). *Ο εκπαιδευτικός ως λειτουργός συμβουλευτικής. Μια ανθρωπιστική θεώρηση της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Gutenberg –Γ. & Κ. Δαρδανός.
- Μυλωνά- Καλαβά, Ν. (2001). Παραλληλισμός των αρχών της Συμβουλευτικής με την παγκόσμια αντίληψη αναφορικά με τη διαφορετικότητα και την ισότητα. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 58-59, 31-39 .
- Nieuwehhuys R., & Maldonado, L.C. (2018). The triple bind of single-parent families: resources, employment and policies. Στο R. Nieuwehhuys, & L.C. Maldonado, (eds), *The triple bind of single-parent families: resources, employment and policies to improve well-being*, 1-27. Great Britain: Policy Press.
- Νιξαργλίδου, Ε. (2012). *Μονογονεϊκές Οικογένειες – Ποιμαντοψυχολογική Θεώρηση*. Μεταπτυχιακή Εργασία. Α.Π.Θ. Θεολογική Σχολή - Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας.
- Norcross, J. C., & Lambert, M. J. (2018). Psychotherapy relationships that work III. *Psychotherapy*, 55(4), 303–315. <https://doi.org/10.1037/pst0000193>
- Οικονόμου, Χ. & Φερώνας, Α. (2006). (επ.) *Οι εκτός των τειχών. Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες*. Αθήνα: Διόνικος
- Παπαδιώτη-Αθανασίου, Β. (1998). Μονογονεϊκές ή διγονικές οικογένειες. Μια διαφορετική σημασιοδότηση στις οικογένειες με παιδιά χωρισμένων γονέων. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 63.
- Παπαδιώτη-Αθανασίου, Β. (2014). *Οικογένεια και Όρια: Συστημική προσέγγιση*. Αθήνα: Τόπος
- Παπαδοπούλου, Λ. (2016) Η Νομική Έννοια της «Οικογένειας». Στο *Τιμητικός Τόμος για την Καθηγήτρια Έφη Κουντουγέλη-Μαλωλεδάκη*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Παπάνης, Ε., Γιαβρίμης, Π. & Βίκη, Α. (2011). Ο εκπαιδευτικός αποκλεισμός ως γενεσιουργό αίτιο του κοινωνικού αποκλεισμού. *Επιστήμες της Αγωγής*, 1, 175-184.
- Παπαοικονόμου, Α. (2014). Η κατανομή των οικογενειακών ρόλων στην ελληνική οικογένεια και η επίδρασή της στην κοινωνικοποίηση των παιδιών. Εμπειρική προσέγγιση. *Τα Εκπαιδευτικά*, 107-108, 175- 188.
- Παπαστυλιανού, Α. – Αλεξοπούλου, Γ. – Δουλάμη, Σ. Ταμπούρη, Σ. & Τσόλη, Χ. (2009). Τύποι συναισθηματικής διαπαιδαγώγησης από τον πατέρα και στοιχεία πολυπολιτισμικής συμβουλευτικής. Στο Μ. Μαλικιώση-Λοϊζου & Α. Παπαστυλιανού (επ. εκδ.). *Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στους άνδρες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 159-192.

- Παππά, Β. (2006). Η Μετάβαση στο Γονικό Ρόλο Ο Ρόλος των Σχολών Γονέων στην Εκπαίδευση και τη Συμβουλευτική Μελλοντικών Γονέων. *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 76-77, 108-117).
- Παππά, Β., (2006α). *Επάγγελμα γονέας. Ψυχολογικοί τύποι γονέων και συμπεριφορά παιδιών και εφήβων*. Αθήνα: Καστανιώτη
- Peavy, V.R. (1996). Constructivist Career Counselling and Assessment. *Guidance & Counselling*, 11(3), 8-14. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED401504.pdf>
- Plant, K. M. & Sanders, M. R. (2007). Predictors of parenting stress in families of children with developmental disabilities
- Πλιόγκου, Β. (2011). Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την εκπαίδευση των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών; Από την οπτική μόνων γονέων. Στα Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Μονογονεϊκών Οικογενειών με θέμα, *Μονογονεϊκές Οικογένειες στη σύγχρονη κοινωνία* (Αλεξανδρούπολη, 7 Αυγούστου), 72-92. Αλεξανδρούπολη: Σύλλογος Αρχηγών Μονογονεϊκών Οικογενειών Νομού Έβρου «Στήριξη».
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2012). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Power, P., Dell O.A. & Blechar Gibbons, M. (1995). Family interventions through chronic illness and disability. New York: Springer.
- Ramey C.T. & Ramey S.L. (1998). Early Intervention and early experience. *American Psychologist*, 53(2), 109-120. <https://doi.org/10.1037//0003-066x.53.2.109>.
- Ρήγα, Α.-Β. (2006). *Αντικαϊάδας. Αναπαραστάσεις και. ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις για τα άτομα με ειδικές ανάγκες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Rogers, C. (1942). *Counseling and Psychotherapy: Newer Concepts in Practice*. Boston, New York: Houghton Mifflin Company.
- Roll, J., (1992). *Lone Parents Family in the European Community. A report to the European Commission*. London: European Family and Social Policy.
- Sartor, T., Lange, S. & Tröster, H. (2023). Cumulative Stress of Single Mothers. An Exploration of Potential Risk Factors. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 31(1), 88-94. <https://doi.org/10.1177/10664807221104134>
- Schwebel, A. & Fine, A. (1994) *Understanding and Helping Families. A Cognitive-Behavioral Approach*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Seligman, M. (1999). Childhood disability and the family. In V.L. Schwean, & D.H. Saklofske, (eds) *Handbook of psychosocial characteristics of exceptional children*. Boston, MA: Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4757-5375-2_5

- Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (2004). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός*. Πανεπιστημιακές Σημειώσεις. Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας.
- Solomon, A. H., & Chung, B. (2012). Autism: How Family Therapists Can Support Parents of Children with Autism Spectrum Disorders. *Family Process*, 51(2), 250-264. . <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2012.01399.x>
- Στεφανάτος, Γ. (2016). *Κατασκευές της ψυχανάλυσης. Κατασκευή του ψυχαναλυτή. Αναζητώντας μιαν αλήθεια που γιατρεύει*. Εστία.
- Συριοπούλου-Δελλή, Χ.Κ. (2005). *Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στην Ειδική Αγωγή*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Theodoritsi, L., Daliana, N., & Antoniou, A.S. (2018). The mental health of single-parent families in relation to psychological, social, and financial stressors. *Psychiatry Research Journal*.
- Thomas, C. (2014). Θεωρία της Αναπηρίας: Κεντρικές Ιδέες, Ζητήματα και Στοχαστές. Στο C. Barnes, M. Oliver & L. Barton (Επιμ.), *Οι Σπουδές για την Αναπηρία Σήμερα* (μτφρ. Μ. Κόφφα, πρόλογος-επιμ. Γ. Καραγιάννη). Επίκεντρο.
- Trute, B., Hiebert-Murphy, D., & Levine, K. (2007). Parental appraisal of the family impact of childhood developmental disability
- Τσαμπαρλή, Α. (2012). Τα παιδιά και η στρατηγική τους απέναντι στους γονείς. Στο . Χ. Χατζηχρήστου & Η. Μπεζεβέγκης (επ.). *Θέματα ανάπτυξης και προσαρμογής των παιδιών στην οικογένεια και το σχολείο*. Αθήνα: Πεδίο.
- Τσαμπαρλή, Α. & Τσιμπιδάκη, Α. (2011). Η λειτουργία της οικογένειας με ένα παιδί με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες: Μία συγκριτική μελέτη. *Ψυχολογία*, 18(3) [Ειδικό Αφιέρωμα: Οικογένεια: Έρευνα και Κλινική Πράξη], 295-316. https://doi.org/10.12681/psy_hps.23724
- Τσαούσης, Δ. (2006). *Η Κοινωνία του Ανθρώπου. Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Tsibidaki, A., & Tsampanli, A., (2007). Support networks for the Greek family with preschool or school age disabled children. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 12, 5(2), 283-306. <https://www.researchgate.net/publication/263424323>
- Tsibidaki, A, (2013). Marital Relationship in Greek Families Raising a Child with Severe Disability. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*. 11(1), 25-50. <http://hdl.handle.net/10835/2567>
- Τσιμπιδάκη, Α. (2008). Η οικογένεια με ένα παιδί προσχολικής και σχολικής ηλικίας με ειδικές ανάγκες. *Παιδαγωγικά Ρεύματα στο Αιγαίο*, 3, 118-120 <https://www.researchgate.net/publication/359280930>

- Τσιώλης, Γ. (2011). Δευτερογενής ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: μια ερευνητική στρατηγική συμβατή με την ποιοτική προσέγγιση; Στο Γ. Τσιώλης, Ν. Σερντεδάκης & Γ. Κάλλας (επ.). *Ερευνητικές Υποδομές και Δεδομένα στην Εμπειρική Κοινωνική Έρευνα. Ζητήματα Καταγραφής, Τεκμηρίωσης και Ανάλυσης Κοινωνικών Δεδομένων*. Αθήνα: Κριτική, 129-159.
- Τσούντα Χ. (2016). Στάση των γονέων απέναντι στη Συμβουλευτική. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2015(2), 1487–1493. <https://doi.org/10.12681/edusc.378>
- Tyler, L. (1961). *The Work of the Counsellor*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Τσώλη, Ν. (2020). Ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της μονογονεϊκής ανατροφής στην Ελλάδα: Πραγματικότητα και προοπτικές. <https://www.academia.edu/125812722>
- Χουρδάκη, Μ. (2000). *Οικογενειακή Ψυχολογία*. Αθήνα: Leader Books
- Wampold, B. E. (2015). How important are the common factors in psychotherapy? An update. *World Psychiatry*, 14(3), 270–277. <https://doi.org/10.1002/wps.20238>
- Werner, E. E., & Smith, R. S. (1992). *Overcoming the Odds: High Risk Children from Birth to Adulthood*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Woodard, R. (1995). The Effects of Gender and Type of Disability on the Attitudes of Children Toward Their Peers with Physical Disabilities. *Therapeutic Recreation Journal*, 29(3), 218-227. https://www.bctr.org/wp-content/uploads/tr_journals/1241-4868-1-PB.pdf